

нувати шляхи вирішення спору. У випадках, коли питання врегулювання є юридично складним, саме адвокат у якості представника сприятиме більш повному розумінню сторони всіх наслідків обраного шляху врегулювання спору.

Також слід зазначити, що будь-який спосіб вирішення спору, обраний під час врегулювання спору за участі судді повинен задовольняти сторони не лише ймовірним результатом виконання обов'язків, прийнятих на себе сторонами під час врегулювання. Важливо врахувати прийнятність способу виконання сторонами своїх обов'язків, строк їх виконання тощо.

Окрім зазначеного, слід також взяти до уваги, що при залученні адвоката до процесу врегулювання спору за участі судді, шанс настання необхідних для сторони результатів є більш високим.

Отже, законодавством не передбачено обов'язок залучення представника сторони до врегулювання спору за участі судді, проте його участь сприятиме досягненню позитивних наслідків для сторони спору, при цьому буде враховано всі обставини пов'язані із дружнім врегулюванням спору або відновленням судового провадження у випадку якщо сторони не дійшли згоди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мужик Л. Медіація та врегулювання спору за участі судді в господарському процесі. Юридична Газета online. № 31 (633). 2018. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/mediaciya-ta-vregulyuvannya-sporu-za-uchastyu-suddi-v-gospodarskomu-procesi.html>

2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

Н.І. Гук

Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
кафедра цивільного права та процесу
аспірант II року навчання спеціальності 081 Право
huk1998@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ

Одним із визначальних показників правової держави є гарантування та забезпечення фактичної незалежності судової влади. В Україні це завдання делеговане Вищій раді правосуддя, яка створена у контексті реалізації судової реформи (2016 р.) на основі реорганізації Вищої ради юстиції. Попри те, що функціональне призначення та коло повноважень Вищої ради правосуддя є значно ширшим від Вищої ради юстиції, вивчення її правового статусу не буде комплексним без аналізу витоків цієї інституції, особливостей її формування та розвитку, позаяк саме історія подає нам цінні знання та вагомий досвід, які необхідно врахувати у процесі реформування та побудови будь-якого органу.

Вища рада юстиції в Україні була утворена тільки в 1998 р., перед тим не було самостійного органу з подібними функціями. На кожному історичному етапі розвитку української державності проблема формування суддівського корпусу розглядалася у різний спосіб, досить часто державним органам та/чи посадовим особам делегувалися повноваження щодо призначення суддів на посади й притягнення їх до відповідальності.

На початку Концепція нової Конституції України, ані початкова редакція проекту Конституції України, ухвалена Конституційною комісією України 11 березня 1996 р., не передбачали формування спеціального органу щодо добору кандидатів на посади суддів. Втім, у травні 1996 р. до проекту Конституції України Тимчасовою спеціальною комісією внесено додаткову статтю, що передбачала утворення в Україні Ради Магістратури. В цьому контексті вважаємо неповним аналіз процесу формування Вищої ради правосуддя, здійснений В. Гончаренком, позаяк учений концентруючи увагу на 1998 р. – році правомочного створення цього органу [1, с. 34], оминув факт нормативного закріплення цієї інституції 28 червня 1996 р. в Конституції України. Аналогічної прогалини допускаються й інші дослідники [2, с. 15].

Отже, вперше проблема доцільності створення незалежного органу (Ради магістратури) із повноваженнями – забезпечення кадровим потенціалом судів й притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, актуалізувалася в Україні під час підготовки проекту Конституції (травень

1996 р.). У процесі подальшої роботи над проектом Основного Закону надійшла пропозиція від народного депутата України М. Рябця щодо внесення змін у редакцію даної статті, а саме перейменування Ради магістратури на Вищу раду юстиції. Така позиція аргументувалася тим, що на українських землях не існувало магістратур й саме слово не має історичної ретроспективи, окрім того в проекті Конституції означене поняття не вживалось ні до посад у судах, ні в органах прокуратури. Все це вказувало на те, що автори законопроекту механічно запозичили європейську назву, не вдаючись до належного аналізу політичних і юридичних особливостей розвитку цих країн, й водночас зігнорували історичними та правовими звичаями формування українських державних інститутів. Відтак, 15 червня 1996 р. пропозиція була прийнята на черговому засіданні Тимчасової спеціальної комісії з опрацювання проекту Конституції України [3].

У результаті тривалих жвавих дискусій та оперативної роботи над опрацюванням проекту Основного Закону держави, 28 червня 1996 р. Верховна Рада України все-таки проголосувала за прийняття Конституції [4], в якій були закладені конститутивні засади судоустрою України й гарантії його незалежності. Прийнята Конституція України задекларувала правові основи формування в Україні нової судової системи відповідно до тодішніх часових потреб й змін, які відбулися в українському соціумі.

Вагомим поступом на шляху гарантування незалежності судової влади стало запровадження нового конституційного органу зі спеціальними повноваженнями – Вищої ради правосуддя, аналогів якому раніше не було в історії України. Відтак, саме ця подія є по-суті точкою відліку першого етапу становлення досліджуваного нами державно-правового інституту – Вищої ради правосуддя.

Згідно ст. 131 Основного закону Вищій раді юстиції делегувалися наступні повноваження: внесення подання стосовно призначення суддів на посади або ж про їх звільнення із посад; прийняття рішення щодо порушення суддями та прокурорами стосовно їх несумісності; виконання дисциплінарного провадження відносно суддів Верховного Суду України та суддів вищих спеціалізованих судів й розгляд скарг на рішення щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних й місцевих судів, а теж прокурорів.

Ч. II та Ч. III ст. 131 Конституції України визначала склад новоутвореного органу, що передбачав двадцять членів Вищої ради юстиції. До цього органу призначалося по три особи від Президента України, ВРУ, З'їзду суддів України, З'їзду адвокатів України, З'їзду представників юридичних закладів вищої освіти та наукових установ, натомість Всеукраїнська конференція працівників прокуратури делегувала лише двох членів. Окрім цього, до складу Вищої ради юстиції за посадою входили Міністр юстиції України, Голова Верховного Суду України, Генеральний прокурор України [5].

Як справедливо відзначив І. Назаров, Вища рада юстиції стала доволі новітнім феноменом у вітчизняній правовій системі. Позаяк, подібного органу не існувало в Україні ні в дореволюційну добу, ні у період входження України до складу Радянського Союзу, а ні в перші роки незалежності держави [6, с. 15].

Слід зауважити, що прийняття ст. 131 Конституції України означилося жвагими дискусіями на засіданнях Тимчасової спеціальної комісії, що обумовлювалися загостреною політичною боротьбою, як і, власне, увесь процес опрацювання нового Основного Закону держави – Конституції України. Серед громадськості, зокрема представників юридичної спільноти, були як прибічники, так і противники інституалізації в Україні нового органу – Вищої ради правосуддя. Проте, у кінцевому результаті український політикум прийшов до логічного висновку, що такий орган в Україні є необхідний задля забезпечення її оперативного правового розвитку.

Втім, Вища рада правосуддя розпочала свою діяльність фактично лише через два роки після прийняття Основного закону держави, що було пов'язано зі складним та тривалим процесом законодавчого забезпечення реалізації Конституції України. Ускладнювало запуск діяльності нового органу й опрацьовування та прийняття Закону України «Про Вищу раду юстиції», який було прийнято лише 15 січня 1998 р. [7] й набув чинності 17 лютого 1998 р після опублікування в газеті «Голос України». Після цього одразу розгорнулася широка робота з формування Вищої ради правосуддя.

Безперечно, утворення Вищої ради юстиції в Україні стало вагомим поступом на шляху реалізації судово-правової реформи, формування сучасної судової системи, гарантування та забезпечення функціонування незалежної судової влади. Визначальним її завданням стало спільно з іншими державними інститутами сформувати високопрофесійний суддівський корпус, спосібний кваліфіковано, об'єктивно та відповідально реалізовувати правосуддя на основі верховенства права [3].

Однак, як показав досвід функціонування цього органу існувало чимало недоліків у законодавчій регламентації його діяльності, зокрема, проблеми дублювання його повноважень з повнова-

женнями Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. До того ж, практика продемонструвала недостатній рівень забезпечення незалежності Вищої ради юстиції від інших державних органів й посадових осіб, це питання неодноразово акцентувалося в низці міжнародних висновках та рекомендаціях, приміром таких інституцій як КРЄС, Венеціанська Комісія тощо.

Окреслені прогалини у поєднанні з високим ступенем корумпованості судової системи України, нагальною потребою очищення судової влади від суддів низького рівня професійності, належної морально-правової культури, які здебільшого приймали неправосудні рішення, необхідністю формування прозорої та ефективної процедури кадрового забезпечення судів й притягнення носіїв судової влади до дисциплінарної відповідальності обумовили те, що в Україні гостро актуалізувалася проблема нагального реформування судової системи загалом, й Вищої ради юстиції зокрема.

Відтак, 3 березня 2015 р. указом глави держави «Про Конституційну Комісію» з метою опрацювання узгоджених пропозицій стосовно внесення змін до Конституції України, зокрема щодо правосуддя, було сформовано при Президентові України спеціальний допоміжний орган – Конституційну комісію. У межах комісії діяли три робочі групи, члени котрих розробляли пропозиції стосовно внесення змін до Конституції України відповідно в наступних аспектах: 1) децентралізації; 2) правосуддя й суміжних правових інститутів; 3) прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.

У результаті значної роботи Конституційної комісії, завдяки оперативній співпраці з громадськістю, представниками різних політичних сил, міжнародного та вітчизняного експертного середовища, було досягнуто політичного й громадського консенсусу стосовно удосконалення конституційного регулювання суспільних відносин в державі. Відтак, 2 червня 2016 р. ВРУ ухвалила Закон «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». Положення цього Закону внесли низку змін до Конституції [5], які набули чинності 30 вересня 2016 р. Також цього ж року був прийнятий новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів». Відзначимо, що згідно положень Ч.І ст. 131 Основного Закону [5] в Україні створюється Вища рада правосуддя. Відповідно до приписів пункту 161 Перехідних положень Конституції України означений орган формувався на основі реорганізації Вищої ради юстиції, й де-факто став правонаступником останньої.

Втім, процес реформування системи правосуддя на цьому не завершився, позаяк наступним кроком стало прийняття спеціального законодавства, в якому деталізувалися конституційні положення. Відтак, одразу після внесення конституційних змін розпочалась інтенсивна робота над законопроектом «Про Вищу раду правосуддя». У результаті якої до Вищої ради правосуддя було подано два альтернативні законопроекти: проєкт закону (внесений Президентом України) та проєкт закону (внесений народним депутатом України Є. Мураєвим).

У результаті розгляду альтернативних проєктів в порядку, передбаченому Регламентом ВРУ, за основу був прийнятий перший проєкт закону. Пізніше цей проєкт був удосконалений спеціально сформованою робочою групою, й розглянутий в другому читанні за процедурою ad hoc та прийнятий вночі 21 грудня 2016 р. Де-факто законопроект розглядався без додержання процедури другого читання, себто постатейного обговорювання законопроекту та поправок до нього не було, що суперечить вимогам Регламенту ВРУ.

Зі свого боку, аналогічний поспішний розгляд означеного проєкту закону може пізніше позначитись на якості ухваленого закону й мати негативні наслідки під час практичної реалізації його норм, а відтак становитиме фіаско судовій реформі загалом. Вкрай вагомим є те, що визначальною метою судової реформи є реорганізація судової системи у напрямку гарантування її незалежності та поверненні авторитету й довіри з боку громадськості, того прийняття покvapних рішень у такому випадку є недоречним.

Таким чином, 3 січня 2017 р. проєкт Закону України «Про Вищу раду правосуддя» був підписаний Президентом України, і вже 4 січня цього ж року був опублікований в офіційному виданні «Голос України». Наступного дня Закон України «Про Вищу раду правосуддя» [8] набув чинності, що ознаменувало початок нової віхи в історії діяльності спеціального органу в Україні з особливими повноваженнями – кадрове забезпечення судів й притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

Згідно п. 4 Розділу III «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Вищу раду правосуддя» даний орган створюється на основі реорганізації Вищої ради юстиції. Пунктом 10 цього ж розділу передбачено, що Голова Вищої ради юстиції, його заступник набувають статусу та здійснюють повноваження відповідно Голови Вищої ради правосуддя, його заступника, означені цим Законом, до завершення строку, на який вони обиралися. Вища рада юстиції упродовж двадцяти днів з моменту набрання чинності цим Законом повинна створити Комісію з питань реорганізації

Вищої ради юстиції та формування Вищої ради правосуддя; опрацювати та затвердити Порядок здійснювання заходів, які пов'язані з реорганізацією першої та утворенням Вищої ради правосуддя. На виконання визначених законодавчих положень, 12 січня 2017 р. Вища рада юстиції розпочала процес реорганізації згідно рішення Ради, а вже 15 березня 2017 р. здійснено державну реєстрацію нового органу – Вищої ради правосуддя, яка розпочала власну діяльність [31; 32].

Таким чином, історичний експурс дозволяє виокремити основні етапи становлення та розвитку Вищої ради правосуддя в Україні, а саме: 1) період діяльності Вищої ради юстиції (1996 – 2016 рр.), який характеризується: а) фаза конституційного закріплення (травень 1996 р. – 28 червня 1996 р.); б) перехідний етап (28 червня 1996 р. – 31 березня 1998 р.); в) етап прямої (практичної) діяльності Вищої ради юстиції (31 березня 1998 р. – 30 вересня 2016 р.); 2) період діяльності Вищої ради правосуддя (2016 р. – до сьогодні): фаза конституційного закріплення (3 березня 2015 р. – 2 червня 2016 р.); б) перехідний етап (2 червня 2016 р. – 15 березня 2017 р.); в) етап прямої (практичної) діяльності Вищої ради правосуддя (15 березня 2017 р. – дотепер).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко О.В. Адміністративно-правові засади діяльності Вищої ради юстиції: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. Харків, 2009. 2014 с.
2. Халюк С. О. Конституційно-правовий статус Вищої ради юстиції: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ. Нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2008. 213 с.
3. Погорецький М. А., Польовий О. Л., Яновська О. Г. Гарантії суддівської незалежності при притягненні суддів до юридичної відповідальності: монографія. Київ: Дакор. 2014. 258 с.
4. Коротун О.М. Організація і функції суддівського самоврядування за законодавством України: автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Акад. адвок. України. Київ, 2009. 20 с.
5. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr/page> (дата звернення 19.11.2019 р.)
6. Назаров І. В. Правовий статус Вищої ради юстиції: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. Харків, 2005. 200 с (дата звернення 20.11.2019 р.).
7. Про Вищу раду правосуддя: Проєкт Закону від 04.10.2016 № 5180-1. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60179 (дата звернення 12.12.2019 р.).
8. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон від 02.06.2016 № 1401-19. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1401-19> (дата звернення 18.11.2019 р.).

Т. Ю. Дашо

Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»,
кандидат юридичних наук, асистент
кафедри цивільного права та процесу

ДЕФІНІЦІЯ «ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА» В СУЧАСНОМУ ЮРИДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Поняття громадянського суспільства в сучасній українській юридичній науці привертає значну увагу. Існує велика кількість думок і оцінок цієї складної проблеми. Але і сьогодні дискусійними залишаються питання про саме поняття, походження, історичний розвиток, хронологічні межі громадянського суспільства, а також шляхи його розбудови у сучасній Україні.

У вітчизняній і зарубіжній юридичній та публіцистичній літературі є низка наукових досліджень щодо розбудови громадянського суспільства взагалі і в Україні, зокрема. Сьогодні серед учених-юристів та політологів існують інколи діаметральні погляди на громадянське суспільство як соціальний інститут і демократичне середовище життєдіяльності людини. Одні вчені скептично оцінюють ідею такого суспільства як конкретної моделі демократичного функціонування